

LUND UNIVERSITY

Några små schakt vid gårdsläge 9.

Thomasson, Joakim

2004

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Thomasson, J. (2004). *Några små schakt vid gårdsläge 9*. Department of Archaeology and Ancient History, Lund University.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING

Några små schakt vid gårdsläge 9

*Filborna bytomt, RAÄ 226, Helsingborgs
landsförsamling*

Joakim Thomasson

LUNDS
UNIVERSITET

Institutionen för Arkeologi och Antikens Historia

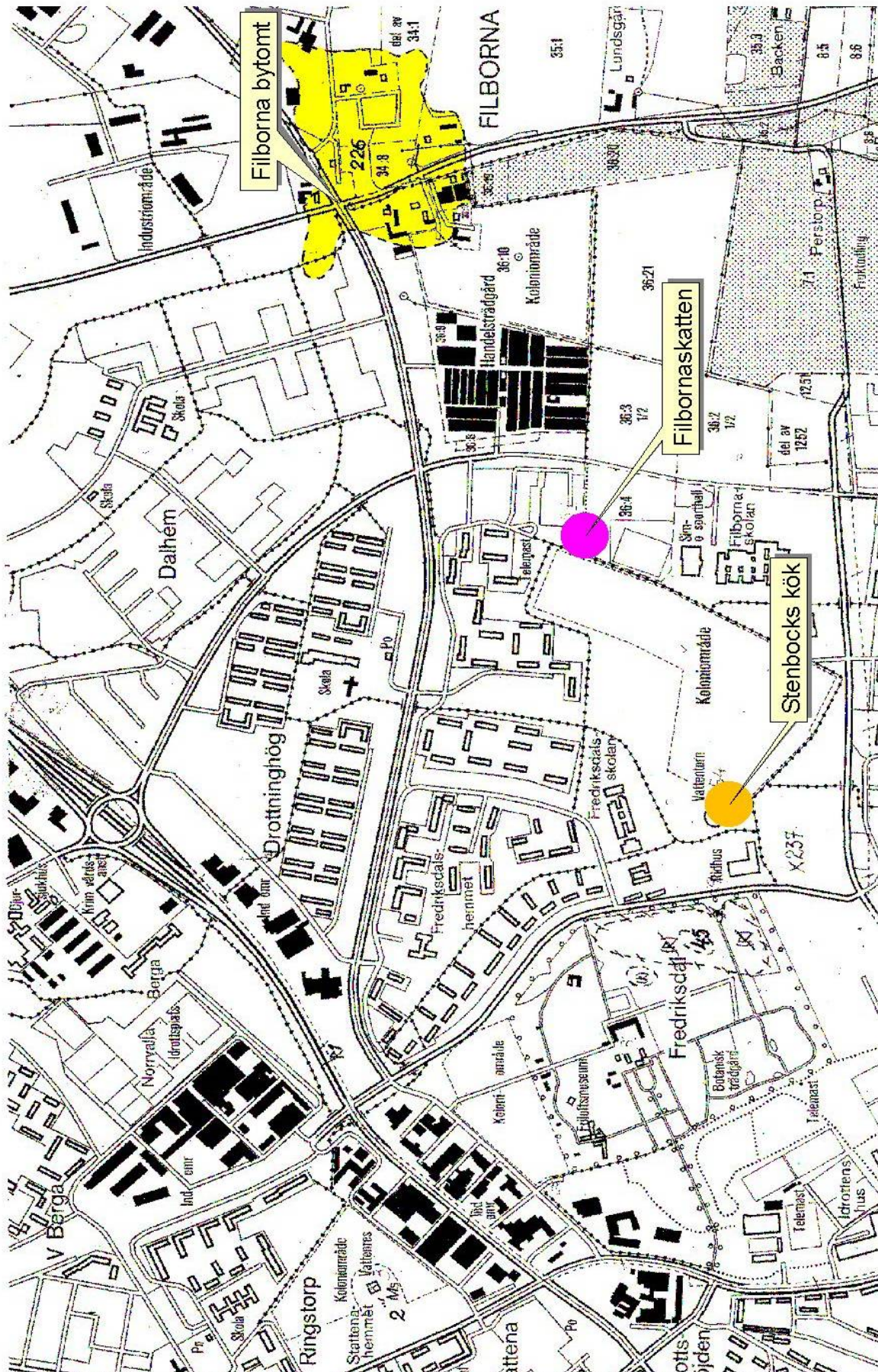
Sandgatan 1,
222 36 Lund
Tel 046/222 79 40
www.ark.lu.se

Innehållsförteckning

INLEDNING	5
UNDERSÖKNINGENS FÖRUTSÄTTNINGAR.....	6
RAPPORTENS UPPLÄGGNING.....	7
MÅLSÄTTNINGAR.....	8
METOD.....	8
DOKUMENTATIONSMATERIALET	8
UNDERSÖKNINGSRESULTAT.....	10
SCHAKT 1	10
SCHAKT 2	11
SCHAKT 3	12
SCHAKT 4 OCH 5.....	12
ARKEOLOGISK UTVÄRDERING	13
DEN ÄLDRE BEBYGGELSEN UTBREDNING INOM FORNLÄMNINGAOMRÅDET	13
UTGRÄVNINGEN SOM PEDAGOGISKT MOMENT	13
REFERENSER.....	15
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	16
BILAGOR.....	18

Figur 1: Karta över västra Skåne, undersökningsområdet markerat med svart stjärna.

Figur 2. Utdrag från det ekonomiska kartbladet (3C3b) med Filborna bytomt (RAÅ226), Filbornaskatten (RAÅ 53) och Stenbocks kök (gravhög från bronsåldern – RAÅ 54) markerade.

Inledning

Utgrävningen gjordes på fastigheten Filborna 34:8 i Helsingborgs kommun (fig. 1 -4). Fastigheten ligger inom fornlämning RAÄ 226, Filborna bytomt, i Helsingborgs landsförsamling. Ansvarig för undersökningen var Joakim Thomasson (Institutionen för Arkeologi och Antikens Historia, Lunds Universitet), dessutom deltog Magnus Andersson (Riksantikvarieämbetet UV Syd).

Ansökan om arkeologisk undersökningen skickades in till Länsstyrelsen i Skåne län 2003-03-21. Tillstånd för arkeologisk för arkeologisk undersökningen beviljades av länsstyrelsen 2003-04-01 med diarienummer 431-16187-03. Utgrävningen genomfördes under perioden 2003-05-13 – 2003-05-16.

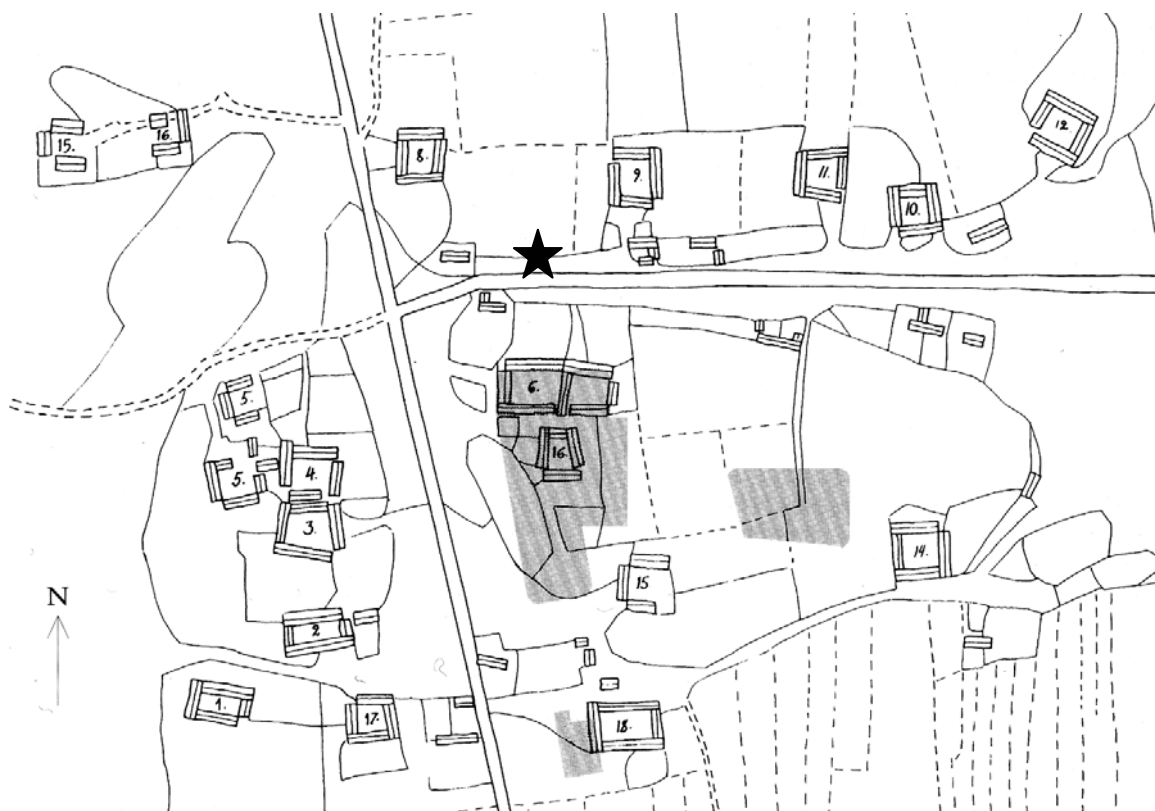
Undersökningens förutsättningar

Undersökningen var dels en del av historieundervisningen för barn i klass 5 vid Drottninghögsskolan i Helsingborg, som genomfördes som en del av projektet 'Drottninghög – en plats att vara stolt över'. Dels var utgrävningen också en kontroll av den medeltida bebyggelsens utbredning inom fornlämningsområdet.

Projektet 'Drottninghög – en plats att vara stolt över' initierades under början av år 2003 av Poul Witting, inom ramen för det övergripande projektet '*Kultur i bostadsområden*' vid Helsingborgs kulturförvaltning. Projektet hade som syfte att elever i årskurs fem på Drottninghögsskolan skulle undersöka Drottninghögs historia genom arkeologisk metod. Bakomliggande avsikter var även att få eleverna att reflektera över deras egen historia och deras ursprung i förhållande till Drottninghög (platsen där de bor), samt att introducera eleverna och deras familjer till de kulturinstitutioner som finns inom kommunen. Sammanlagt deltog ett fyrtiotal barn, fyra pedagoger/lärare och två arkeologer i undervisningen.

Filborna bytomt har tidigare varit föremål för arkeologiska undersökningar. I början av 1990-talet genomförde Riksantikvarieämbetet UV Syd för- och slutundersökningar inom fornlämningsområdet (Söderberg, rapportmanuskript, Söderberg 1997). Vid dessa framkom rikligt med bebyggelselämningar, daterade från bronsålder till nyare tid, men där de huvudsakliga lämningarna kunde hänföras till perioden yngre järnålder – medeltid. Undersökningen berörde framförallt gårdsläge nr 6 enligt enskifteskartan över Filborna by från åren 1815 – 1825 (fig. 3).

Den nu genomförda utgrävningen genomfördes strax norr om Riksantikvarieämbetets undersökning, invid gårdsläge nr 9 enligt samma karta.

Figur 3. Enskifteskartan från 1815 – 1825 över Filborna by. Riksantikvarieämbetets undersökningsområde har gråskraffreats, det aktuella undersökningsområdet markerat med en stjärna. Från Söderberg 1997.

Rapportens uppläggning

Rapporten omfattar en platspecifik, deskriptiv och teknisk sammanställning av dokumentationsmaterialet. Den är upplagd i syfte att utgöra ett relevant antikvariskt underlagsmaterial för ytterligare exploateringar av fornlämningen. Dessutom kommer rapporten att användas i den fortsatta publiceringen av projektet 'Drottninghög – en plats att vara stolt över'. Projektet kommer att publiceras under vintern 2004 och våren 2005. Huvudman för bokprojektet är Helsingborgs kulturförvaltning.

Rapporten beskriver inledningsvis målsättningarna utgrävningen och metodik. Därefter redogörs för det upprättade dokumentationsmaterialet och undersökningsresultaten, som redovisas per schakt. Resultaten utvärderas sedan i förhållande till målsättningarna. Rapporten avslutas med fyndlistor.

Målsättningar

Målsättningarna med undersökningen var att komplettera Riksantikvarieämbetet UV Syds undersökningar i början av 1990-talet, med avseende att öka kunskapen om den medeltida bebyggelsens utbredning inom fornlämningsområdet, samt dess kronologi.

Utgrävningen var även tänkt att utgöra ett pedagogiskt moment vid undervisningen i historia vid Drottninghögsskolan i Helsingborg. Den anknyter till ett uttalat intresse för bostadsområdets och närområdets historia. Den arkeologiska undersökningen var tänkt fungera så att eleverna på ett konkret sätt skulle få en känsla för tid, förändring och historia. En annan avsikt med var att genom utgrävningen försöka skapa förutsättningar för en platskänsla som förenar snarare än separerar olika etniska och sociala grupper på Drottninghög.

Metod

Inledningsvis upptogs fem schakt (1 x 1 m). Det visade sig att undersökningsområdet karakteriserades av sentida nedgrävningar och fyllnadslager. I två av schakten, schakt 1 och 3, framkom rikligt med fynd, framförallt av sentida karaktär, och en del stratigrafiska enheter. Dessa schakt bedömdes ha de bästa pedagogiska förutsättningarna för undervisningen. Schakten utvidgades (2 x 3 m) och undersöktes med hjälp av barnen.

Samtliga principer för insamlande av fyndmaterial och klassificeringar av fyndmaterial gjordes av eleverna. Principerna för deras insamling var material, man gjorde ingen skillnad mellan olika fyllnadslager. När stenläggningen i schakt 1 framkom separerades de fynd som framkom i denna.

Matjorden i de olika schakten grävdes bort med spade. De efterföljande fyllnadslagren undersöktes med grävsked. De påträffade fyndmaterialet insamlades fortlöpande.

Schakten ritades in med Depågatan som baslinje. De relaterades i efterhand till Helsingborgs lokala koordinatnät. De framkomna lämningarna i schakt 1 ritades in i skala 1:20, i övrigt gjordes endast beskrivningar av de fyllnadslager som framkom i de övriga schakten. I beskrivningen av schakt 1 har stratigrafisk enhet förkortats SE. I de fall nedgrävningar och fyllnadslager förekommer, har dessa givits samma enhetsnummer.

Dokumentationsmaterialet

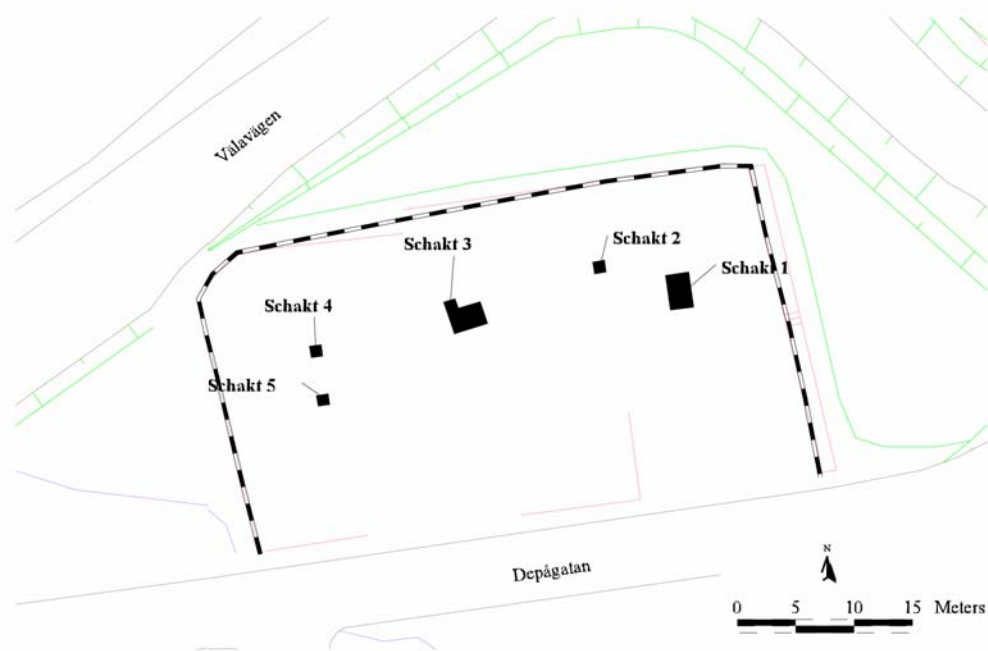
Det upprättade dokumentationsmaterialet består av en schaktplan i skala 1:100 i A2-format, två planer över schakt 1 och tre, samt tre schaktplaner upprättade av elever i klass fem vid

Drottningshögsskolan, okänd skala. Ritningsmaterialet finns arkiverat på Lunds Universitets Historiska Museum. Där finns även fyndmaterialet, som tilldelats inventarienummer 31 436.

Undersökningsresultat

Undersökningsområdet består av en gammal gathustomt. Fram till slutet av 1980-talet fanns ett gathus på tomtens centrala delar. Gathuset låg utmed Depågatan, i östvästlig riktning. Vid utgrävningstillfället fanns fortfarande spår efter huset; gamla fruktträd, bärbuskar och vildvuxet gräs påminde om att här en gång funnits en trädgård. Tomten inringas i norr av den vältrafikerade Vålavägen, och i öster av Österleden. Depågatan i söder, tillsammans med två kvarvarande gårdar (nr 5 och 8) är de endast som minner om den gamla byn Filborna. Bebyggelsen utgörs i övrigt av industrifastigheter.

De fem provschakten upptogs i de norra delarna av tomten och har numrerats från öster till väster (se fig. 4).

Figur 4. Schaktöversikt. Skala 1:500.

Schakt 1

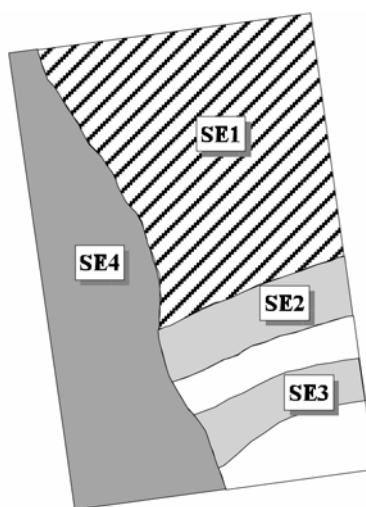
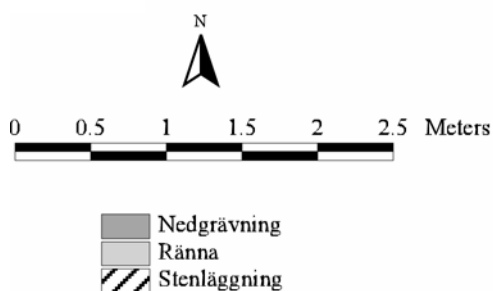
Schaktet var beläget i de östra delarna av tomten. Det var 3 x 2 meter stort och orienterat i nordsydlig riktning (se fig 5). De översta 0,5 meter bestod av fyllnadslager som visade sig tillhöra en större nedgrävning vars huvudsakliga utbredning fanns öster om schaktet (SE4).

Nedgrävningens kant löpte i nordsydlig riktning i schaktets östra del. I fyllnadslagren framkom en hel del fyndmaterial. Främst bestod detta av fragment av moderna föremål som ett elektriskt motstånd, en aluminiumtub, en fickkniv, ett mynt från Christian X regenttid i Danmark, etc. Men här framkom även redeponerat stengods (CII) och yngre rödgods (BII:4) av 1600 – 1700-tals karaktär. Nedgrävningen skar samtliga av de övriga stratigrafiska enheterna.

Väster om denna framkom sedan två grunda rännor (SE2, SE3). Rännorna var a 0,2 meter breda, 0,08 m djupa och var orienterade i östvästlig riktning. 1,3 meter kunde följas i schaktet. Fyllnadslagren bestod av brun humös matjordsaktig lera med inslag av träkol. Fyllnadslagren var tomma på fyndmaterial.

Den norra rännan (SE2) skar en 1,9 x 1,8 meter stor stenläggning (SE1). Denna bestod av 0,05 – 0,2 meter stora stenar med inslag av tegelkross. Det fanns ingen ursprunglig begränsning bevarad inom schaktet. Stenarna var lagda i gul lera. Detta skulle kunna tyda på att stenläggningen varit ett golv, eftersom stenläggningar utomhus i dränerande syfte vanligen är lagda i sand eller grus. Vid borttagandet av stenläggningen påträffades djurben av betydligt äldre karaktär än de i de övre fyllnadslagren, samt bearbetad flinta. Det går med andra ord inte att utifrån det tillvaratagna fyndmaterialet få en uppfattning om det förmodade golvet ålder. Det redeponerade keramikmaterialet i de övre fyllnadslagren antyder dock att det möjligen kan vara från 1600 – 1700-tal.

Figur 5. Plan schakt 1, 0,5 m under markytan. Skala 1:50.

Schakt 2

Schaktet var beläget i de centrala norra delarna av tomten och var en kvadratmeter stort. I schaktet framkom 0,4 meter matjord, därefter vidtog morän. Inga fynd tillvaratogs.

Schakt 3

Schaktet var beläget i de centrala norra delarna av tomten. Det var orienterat i östvästlig riktning, med en kvadratmeterstor utvidgning i den nordöstra delen. Schaktet bestod av 0,45 m djupa fyllnadslager, varav några hade karaktären av avstjälpningslager. Lagren bestod av brun humös sandig lera, och hade, beroende på vilket fyllnadslager som beaktas, riklig förekomst av tegelflis, tegelbrockor, bränd lera och träkol. I schaktet tillvaratogs ett stort fyndmaterial. Detta dominerades av olika typer av moderna järnföremål (hästsko, spik, motstånd, kniv, tub, kapsyl, bult, mm), glas och djurben. Bland keramikmaterialet fanns en del redeponerade äldre godstyper. Bland annat påträffades en skärva hög- senmedeltida Sieburggods, samt brunglaserat stengods (CII), trefotsgrytor i yngre rödgods (BII:4) och yngre vitgods från perioden slutet av 1500-talet till början av 1700-talet.

Schakt 4 och 5

Schakten upptogs i de västra delarna av tomten. I schaktet framkom upp till 0,6 meter djupa matjordsmassor. Under dessa vidtog morän. Inga fynd tillvaratogs.

Arkeologisk utvärdering

Den äldre bebyggelsen utbredning inom fornlämningsområdet

Undersökningen kunde påvisa att det under modern tid pågått en hel del markarbeten. I schakt 1 framkom den östra begränsningen av en större, troligen maskingrävd, nedgrävning. I samtliga schakt iaktogs spår av tämligen mäktiga fyllnadslager, vilket vittnar om tämligen stora markberedningsarbeten. Schakten var emellertid för små för att utröna hur rumsligt omfattande dessa arbeten varit. I schakt 1 påträffades en stenläggning, som troligen utgjort ett golv. Dateringsunderlaget var bristfälligt, men redeponerade fynd i överliggande fyllnadslager antyder en datering till perioden 1600 – 1700-tal. I övrigt framkom inga äldre bebyggelse lämningar.

Underlaget för en bedömning av den medeltida bebyggelsens utbredning inom fornlämningsområdet är med andra ord otillräckligt. Förekomst av redeponerade keramiktyper antyder dock att äldre bebyggelse inom tomten inte kan uteslutas. Möjligen kan fyndmaterialet indikera etablerande av gathusbebyggelse utmed den gamla bygatan, vilket var vanligt i skånska byar under 1500- och 1600-talen.

Utgrävningen som pedagogiskt moment

Sammanlagt deltog ca 40 elever i undervisningen. Eleverna arbetade på utgrävningen i halvklass, dvs ca 20 personer, under fem timmar per dag. Detta innebar att varje elev var på undersökningen under två dagar. Dessutom deltog tre lärare eller annan pedagogisk personal från Drottninghögsskolan, samt två arkeologer.

Vid utgrävningen lärde sig samtliga elever hur man som arkeolog undersöker jordlagren med spade och grävsked, dvs de stiftade bekantskap med basal arkeologisk metodik. De fick även möjligheter att utforska den vildvuxna fd trädgården. Eftersom denna i princip stått orörd under en längre tid, fick eleverna möjlighet att själva identifiera var det gamla gathuset en gång stått, var gårdsplanen funnits etc. Men elevgrupperna var för stora för att ha diskussioner om arkeologisk metod och reflektioner kring fynd och fyndomständigheter (funktionsbestämning, klassificering, uppdelning etc). Ofta blev dessa för korta, och de kunde inte heller genomföras konsekvent. De stora elevgrupperna fick även till följd att det var även svårt att rikta sig till varje

enskild elev. De mest intresserade fick på detta sätt bäst möjligheter att tillgodogöra sig undervisningen.

Den efterföljande fyndbearbetningen fungerade bra. Eleverna gjorde sina egna uppdelningar av fyndmaterialet, något som även följt med till magasineringen på LUHM. Resultatet blev att de i högre utsträckning sorterade fynden efter material, därefter i färg. Det material som upplevdes som fint, porslin med mycket dekor eller glas i fina färger, premierades. Funktionsbestämningen var mindre viktig.

Fyndmaterialet var tillsammans med äldre kartor över Drottninghög och Filborna, elevernas berättelser om sitt egna ursprung och fyndmaterial från Riksantikvarieämbetets undersökningar i Filborna, under perioden 2003-06-16 – 2003-09-12 utställt på Fredriksdals Friluftsmuseum i Helsingborg.

Projektet var lyckat såtillvida att eleverna i större utsträckning än tidigare lärde sig att upptäcka landskapets kronologi. I deras bostadsområde, byggt i mitten av 1960-talet, kan de i större utsträckning än tidigare urskilja äldre element. De har också förstått att deras bostadsområde, precis som de själva, har ett komplext ursprung. Dels kan bostadsområdets historia referera till de gravhögar som en gång låg strax utanför deras skolgård. Dels kan det hänföras till Drottninghögsgården, vars bostadshus fortfarande finns kvar. Gården flyttades ut från Filborna by under skiftesreformerna, på detta sätt kan man säga att bostadsområdet har sitt ursprung i byn (vilket också var orsaken till att vi grävde på bytomten – att söka Drottninghögs ursprung).

Referenser

- Söderberg, B. in prep. Rapportmanuskript angående undersökningarna i Filborna by åren 1992 och 1992. Riksantikvarieämbetet UV Syd, Lund.
- Söderberg, B. 1997. Gården utveckling i Filborna ca 1000 – 1800. Traditionellt byggnadsskick i Skånsk risbygd. *Carpe Scaniem. Axplock ur Skånes förflutna*. Karsten, P. (red). Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska Undersökningen, Skrifter nr 22. Stockholm, s. 175 – 195.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:

431-16187-03

Tidsperiod:

2003-05-13 – 2003-05-16

Exploateringsyta:

15,4

Undersökt yta:

15,4

Personal:

Anis Aden, Zainab Al Haduni, Alaf Alshaikhli, Dennis Andersson, Magnus Andersson (arkeolog), Thomas Andersson, Alexander Borg, Daniel Dahlgren, Faruk El-Zoubi, Ingela Ericsson Trenck (lärare), Susann Eriksson (lärare), Peyman Farajian, Sharlot Fye, Christian Gibaut (pedagog), Seherdjana Gudinci, Anton Hedberg, Ermin Idrizovic, Dajana Jozic, Nadia Karagianni, Linus Karlsson Kittel, Ana Katinic, Ante Krajinovic, Meri Lambrakis, Jessica Landberg, Jo-Anna Lima Fortes, Robin Linell, Mohammad Mahmoud, Johanna Malmros, Ivan Marijic, Daniel Nilsson, Maria Nilsson, Linn Nykvist, Emelie Paulsson, Simon Pihlblad, Ann Chatrine Rönndahl (lärare), Sadik Sadiki, Adin Sejdic, Marigona Shaqiri, Caroline Sjöberg, Irma Smajic, Qendrim Sogojeva, Tedej Stanic, Emma Stjärnberg, Joakim Thomasson (arkeolog, projektansvarig), Salih Tosun, Zeljko Zekanovic och Mattias Zimmerman.

Belägenhet:

Ekonomiska kartan, blad 3C3b

x 6219,28 y 1309,54

Koordinatsystem:

Helsingborgs kommun

Koordinater (sydvästra hörnet):

Schakt 1: x 11 849,51, y 13 039,61

Schakt 2: x 11 852,63, y 13 033,08

Schakt 3: x 11 847,53, y 13 021,12

Schakt 4: x 11 845,43, y 13 008,82

Schakt 5: x 11 841,35, y 13 009,36

Fynd:

Fynd nr 1 – 15, sammanlagt 426 fragment med en vikt av 4895,5 g, har inlämnats till LUHM där de tilldelats inventarienummer 31 436.

Bilagor

Fyndlista

<i>Fyndnummer</i>	<i>Antal fragment</i>	<i>Vikt (g)</i>	<i>Material</i>	<i>Sakord</i>	<i>Övrigt</i>	<i>Schakt</i>	<i>Stratigrafisk enhet</i>
1	93	610	Keramik	Kärl	Se undertabell	1 & 3	Fyllnadslager
2	41	335	Glas	Butejl, fönster, prydnad	Brunt, blått, vitt & grönt	1	Fyllnadslager
3	1	0,25	Au	Mynt	Christian X av Danmark	1	Fyllnadslager
4	2	0,25	Fe	Spänne		1	Fyllnadslager
5	34	50	DI, DII	Koppar, fat, kärl		1	Fyllnadslager
6	10	50	Djurben	Djurben, tand		1	Fyllnadslager
7	27	210	Flinta	Avslag, spån, odef	1 st kelestan	1	Fyllnadslager
8	18	120	Djurben	Djurben	Från golvet	1	1
9	3	15	Flinta	Skrapa, spån, avslag	Från golvet	1	1
10	21	225	Djurben	Djurben	Ngra avsågade, även fågelben	3	Fyllnadslager
11	87	260	DI, DII	Koppar, fat, kärl, prydnad		3	Fyllnadslager
12	10	760	Glas	Butejl, fönster, prydnad	Bla en kvarting	3	Fyllnadslager
13	18	565	Fe	Föremål	Spik, krampor, öglor, mm	3	Fyllnadslager
14	44	930	Fe	Föremål	Hästsco, spik, motstånd, kniv tub kapsyl, bult, mm	1	Fyllnadslager
15	17	765	Fe	Föremål	Navkapsel, gångjärnsbeslag, spik, mm	3	Fyllnadslager

Keramikklassificering

<i>Fyndnummer</i>	<i>Typ</i>	<i>Glasyr</i>	<i>Antal</i>
1	Blomkruka		16
1	Tegel/bränd lera		17
1	DI		6
1	BII:4	Grön	5
1	Yngre vitgods	Genomskinligt	1
1	BII:4 Skål		3
1	BII oglaserad, skål	Oglaserat	5
1	Vitgods, oglaserat	Oglaserat	1
1	BII:4, tallrik/fat	Piplersdekor, brun	1
1	BII:4, trefots gryta	Brun, svarta korn	3
1	BII:4	Brun, tjock & jämn	2
1	CI Siegburg	Vit, salt	1
1	BII:4, fat/tallrik	Borta	2
1	BII:4 fat/tallrik	Piplera, brun tjock & jämn	2
1	BII:4	Brungul, svarta korn	1
1	BII:4	Brunröd, svarta korn	1
1	BII:4	Brun, svarta korn	1
1	BII:4	Brunröd, stora svarta korn	1
1	BII:4, fat	Engobererad	1
1	BII:4	Brun, svarta korn	3
1	BII	Bränd, oglaserad	1
1	BII:4	Brun, tjock & jä, m	1
1	CII	Brun, tjock utsida	1
1	CII	Brun	1
1	CII	Brunsvart, ojämn	1
1	CII	Brun, ojämn	1
1	CII	Brun, ojämn	2
1	CII	Brun, ojämn, båda sidorna	1
1	CII	Brun, ojämn, båda sidorna	2
1	CII	Mörkbrun, ojämn	1
1	CII	Ljusbrun, ojämn	1
1	CII	Brun, ojämn, båda sidorna	1
1	CII	Brungrå, spjälkad	1
1	CII	Ljusbrun, båda sidorna	1
1	BII:4, trefots gryta	Svartbrun	2
1	Höganäs	Mörkbrun	2